

masseur beoefent ‘een technisch onderdeel van ons therapeutisch arsenaal.’(145) Let op het woordje ‘ons’. Tenslotte zag ik in de toekomst graag wat meer aandacht voor de nu nogal gemakkelijk aan de kant gezette groep van ‘beunhazen’, waaronder zich trouwens ook nogal wat ‘onwetende vrouwen’ lijken te bevinden. Meer onderzoek hiernaar brengt dan ook het genderelement, dat de Nederlanders en Vlamingen nu vergeten zijn, in het vertoog.

Ton Kappelhof

B. D. van der Velden, *‘Waar gaan we heen met het Fries?’ Het gebruik van de Friese taal in het juridische en in het bestuurlijke verkeer in de laatste twee eeuwen* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 2004; Nijmegen: Wolf legal publishers, 2004, xiv + 563 blz., € 39,90, ISBN 90 5850 084 5).

Van der Velden heeft een boeiend boek geschreven, dat een uitstekend overzicht geeft van de problematiek waarmee juristen, notarissen en parlementariërs werden geconfronteerd door het bestaan van een tweede inheemse taal in ons land naast het Nederlands. Pas rond 1900 werd voor het eerst actie gevoerd voor het gebruik van het Fries in de rechtszaal, de gemeenteraad, de provinciale staten, het onderwijs en in de kerk. Het aanzien van het Fries was in de negentiende eeuw toegenomen doordat er vrij regelmatig in die taal werd gepubliceerd. De invoering van de leerplichtwet in 1901 betekende een belangrijke stimulans. Wat het gebruik van het Fries in de rechtszaal betrof, kan worden aangenomen dat het Fries spreken toen over het algemeen werd toegestaan.

Merkwaardig genoeg ontstonden er pas moeilijkheden op dat gebied bij het begin van de vorige eeuw. De ‘vrije’ socialist G. L. van der Zwaag stelde voor het eerst in de Tweede Kamer het gebruik van het Fries in het officiële verkeer aan de orde bij de begrotingsbehandelingen voor 1903. Hij bepleitte de inschakeling van een tolk bij de rechtbank. Dit voorstel werd niet overgenomen, hoewel moest worden toegegeven dat het spreken van Fries ter terechtzitting niet bij de wet werd verboden. Echte conflicten deden zich pas in de jaren dertig voor bij rechtszaken, waarin hoger opgeleiden uit principiële Fries-nationalistische overwegingen weigerden iets anders dan Fries te spreken. Een rechtszaak tegen de student Haring Piebenga in 1933 liep uit op een grote persrel, toen hij uit de rechtszaal werd verwijderd, omdat hij weigerde Nederlands te spreken. In de Tweede Kamer bepleitte H. S. van Houten van de CDU een wettelijke regeling voor het rechtsverkeer in het Fries zonder gehoor te vinden. Een aantal Friese schrijvers, zoals Douwe Kalma, Rintsje Sybesma, Douwe Kiestra en Reinder Brolsma kozen tijdens de Duitse bezettingstijd voor de collaboratie in de hoop zo meer voor het Fries te kunnen bereiken. Het is jammer, dat Van der Velden aan deze radicale fase in de geschiedenis van de Friese Beweging geen aandacht heeft besteed.

Nu is het niet zo dat de collaboratie in concreto veel heeft opgeleverd voor het Fries, maar tijdens de bezetting nam de belangstelling bij het grote publiek voor Friese literatuur, toneel en cabaret, door de Duitsers gestimuleerd, sterk toe. Dat heeft bijgedragen tot een meer zelfbewuste houding van de Friese Beweging na de oorlog. Een overkoepelende

Ried fen de Fryske Biweging bracht de sterk verzuilde Friese verenigingen tot meer eenheid. Verschillende figuren uit de Friese Beweging kwamen op belangrijke maatschappelijke posten terecht en slaagden erin de redacties van de Friese dagbladen te bezetten. In de provinciale staten werd nu voor het eerst het spreken in het Fries toegestaan, evenals in sommige gemeenteraden. Juist in die voor de positie van het Fries positieve atmosfeer kon een rel rond een rechtbankzaak uit de hand lopen. In 1951 weigerde de Heerenveense kantonrechter in de rechtszaal een dierenarts aan het woord te laten, die uitsluitend Fries wenste te spreken. Toen de journalisten Fedde Schurer, een bekend Fries dichter, en Tsjebbe de Jong deze rechter in hun kranten scherp hekelden, werden zij wegens belediging voor de rechtbank gedaagd. Op vrijdag 16 november 1951 moesten zij in Leeuwarden voor de politierechter verschijnen. Een grote groep aanhangers demonstreerde buiten op het drukke marktterrein, waardoor de politie in paniek raakte en keihard ingreep. 'Kneppelfreed' (Knuppelvrijdag) werd zo het voornaamste wapenfeit uit de strijd voor het Fries.

De hele Nederlandse pers besteedde ruim aandacht aan het gebeuren. In de Tweede Kamer stelde J. H. Scheps van de PvdA de kwestie aan de orde. In 1952 brachten de ministers van binnenlandse zaken, justitie en onderwijs een bezoek aan de 'opstandige' provincie om met vertegenwoordigers van alle Friese geledingen te spreken. Vervolgens werden door een regeringscommissie voorstellen voorbereid, die in 1956 in de wet Gebruik Friese taal resulteerden. Hierdoor werd het mogelijk Fries tijdens de rechtszitting toe te staan, maar schriftelijk gebruik van het Fries werd uitgesloten. Pogingen van de Friese Beweging deze bescheiden plaats van het Fries in het officiële verkeer uit te breiden leverden niets op. Ontevreden over de bereikte resultaten begonnen enkele Friese studenten verenigd in de Fryske Organisaasje foar Kulturele Autonomy in 1974 Nederlandstalige plaatsnaamborden over te schilderen. Toen zij tot zware geldboeten werden veroordeeld kwam een brede solidariteitsactie op gang. Dit bracht provinciale staten er toe een nieuw onderzoek naar het gebruik van het Fries in gang te zetten. Verschillende gemeenten gingen er vervolgens toe over het Fries als 'eerste taal' te gebruiken. Toch zou het nog tot 1995 duren voordat in een tweede wet Gebruik Friese taal het schriftelijk gebruik van Fries in het officiële verkeer grotendeels zou worden toegestaan.

Van der Velden heeft met dit grondige werk een belangrijke bijdrage geleverd aan de geschiedschrijving van de emancipatie van de Friese taal.

G. R. Zondergeld

U. Bosma, A. Sens, G. Termorshuizen, *Journalistiek in de tropen. De Indisch- en Indonesisch-Nederlandse pers, 1850-1958* (Amsterdam: Aksant, Persmuseum, 2005, 96 blz., € 12,50, ISBN 90 5260 188 7).

Dit vlot geschreven boekje begeleidt een 'dubbeltentoonstelling', in 2005 gehouden in het Persmuseum te Amsterdam en het Haagse 'Nieuwspoor'. De auteurs bezien hun onderwerp, waarbij zij zich beperken tot de bladen die in het Nederlands verschenen,

Ried fen de Fryske Biweging bracht de sterk verzuilde Friese verenigingen tot meer eenheid. Verschillende figuren uit de Friese Beweging kwamen op belangrijke maatschappelijke posten terecht en slaagden erin de redacties van de Friese dagbladen te bezetten. In de provinciale staten werd nu voor het eerst het spreken in het Fries toegestaan, evenals in sommige gemeenteraden. Juist in die voor de positie van het Fries positieve atmosfeer kon een rel rond een rechtbankzaak uit de hand lopen. In 1951 weigerde de Heerenveense kantonrechter in de rechtszaal een dierenarts aan het woord te laten, die uitsluitend Fries wenste te spreken. Toen de journalisten Fedde Schurer, een bekend Fries dichter, en Tsjebbe de Jong deze rechter in hun kranten scherp hekelden, werden zij wegens belediging voor de rechtbank gedaagd. Op vrijdag 16 november 1951 moesten zij in Leeuwarden voor de politierechter verschijnen. Een grote groep aanhangers demonstreerde buiten op het drukke marktterrein, waardoor de politie in paniek raakte en keihard ingreep. 'Kneppelfreed' (Knuppelvrijdag) werd zo het voornaamste wapenfeit uit de strijd voor het Fries.

De hele Nederlandse pers besteedde ruim aandacht aan het gebeuren. In de Tweede Kamer stelde J. H. Scheps van de PvdA de kwestie aan de orde. In 1952 brachten de ministers van binnenlandse zaken, justitie en onderwijs een bezoek aan de 'opstandige' provincie om met vertegenwoordigers van alle Friese geledingen te spreken. Vervolgens werden door een regeringscommissie voorstellen voorbereid, die in 1956 in de wet Gebruik Friese taal resulteerden. Hierdoor werd het mogelijk Fries tijdens de rechtszitting toe te staan, maar schriftelijk gebruik van het Fries werd uitgesloten. Pogingen van de Friese Beweging deze bescheiden plaats van het Fries in het officiële verkeer uit te breiden leverden niets op. Ontevreden over de bereikte resultaten begonnen enkele Friese studenten verenigd in de Fryske Organisaasje foar Kulturele Autonomy in 1974 Nederlandstalige plaatsnaamborden over te schilderen. Toen zij tot zware geldboeten werden veroordeeld kwam een brede solidariteitsactie op gang. Dit bracht provinciale staten er toe een nieuw onderzoek naar het gebruik van het Fries in gang te zetten. Verschillende gemeenten gingen er vervolgens toe over het Fries als 'eerste taal' te gebruiken. Toch zou het nog tot 1995 duren voordat in een tweede wet Gebruik Friese taal het schriftelijk gebruik van Fries in het officiële verkeer grotendeels zou worden toegestaan.

Van der Velden heeft met dit grondige werk een belangrijke bijdrage geleverd aan de geschiedschrijving van de emancipatie van de Friese taal.

G. R. Zondergeld

U. Bosma, A. Sens, G. Termorshuizen, *Journalistiek in de tropen. De Indisch- en Indonesisch-Nederlandse pers, 1850-1958* (Amsterdam: Aksant, Persmuseum, 2005, 96 blz., € 12,50, ISBN 90 5260 188 7).

Dit vlot geschreven boekje begeleidt een 'dubbeltonoonstelling', in 2005 gehouden in het Persmuseum te Amsterdam en het Haagse 'Nieuwspoor'. De auteurs bezien hun onderwerp, waarbij zij zich beperken tot de bladen die in het Nederlands verschenen,